

เรื่องน่ารู้ ในกฎหมาย จริยธรรม และการสื่อสาร ทางการแพทย์

ดร.ทพ.อดิวัฒน์ พรหมพันธ์ไว
เขียน

นพ.ปกรณ ตุงคะเสริรักษ์
รองอธิบดีกรมอนามัย
คำแนะนำ

เรื่องน่ารู้
ในกฎหมาย จริยธรรม
และการสื่อสารทางการแพทย์

อดิฉันท์ พรหมพันธุ์ใจ

ชื่อหนังสือ : เรื่องน่ารู้ในกฎหมาย จริยธรรม และการสื่อสารทางการแพทย์
พิมพ์ครั้งแรก : เมษายน 2568
จำนวนพิมพ์ : 1,000 เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เรื่องน่ารู้ในกฎหมาย จริยธรรม และการสื่อสารทางการแพทย์.-
กรุงเทพฯ : มติชน, 2568.

240 หน้า.

1. แพทย์ -- กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ. I. ชื่อเรื่อง..

344.041

ISBN 978-616-623-641-5

เรียบเรียงโดย : อุดินันท์ พรหมพันธุ์ใจ

จัดพิมพ์โดย : กองทุนนายयरรอง-นางนพรัตน์ พิบูลธรรมวิทย์

ดำเนินการผลิต : Matchon Premium Print บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)
12 ถ.เทศบาลนฤมาล ม.ประชาชนีเวศน์ 1
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0-2589-0020 ต่อ 2405, 2419, 2424
E-mail : print.matichon@gmail.com

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)
12 ถ.เทศบาลนฤมาล ม.ประชาชนีเวศน์ 1
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0-2589-0020 ต่อ 2001

สารบัญ

คำนำเสนอ	
โดย นพ.ปกรณ์ ตุงคะเสรีรักษ์ รองอธิบดีกรมอนามัย	7
ผู้เขียน 요약 เล่า	11
บทนำ	16
บทที่ 1 จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ	26
แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับผู้ให้บริการสุขภาพ	27
จรรยาบรรณวิชาชีพ	30
ความประพฤติทั่วไปของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ	34
การประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ	35
การโฆษณาการประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ	38
การปฏิบัติต่อผู้ร่วมวิชาชีพ	42
การปฏิบัติต่อผู้ร่วมงาน	43
การศึกษาวิจัยและการทดลองในมนุษย์	43
การปลูกถ่ายอวัยวะ	44
การปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดโลหิตจากผู้บริจาค	45
ปัญหาการฝ่าฝืนจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ	45
องค์กรวิชาชีพหรือสภาวิชาชีพสำหรับผู้ให้บริการด้านสุขภาพ	47
วิธีพิจารณาจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ	50

บทที่ 2 การปฏิบัติตนในการประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ	60
เรื่องเฉพาะตนในการให้บริการด้านสุขภาพ	61
การปฏิบัติตนสำหรับผู้ให้บริการด้านสุขภาพในสถานพยาบาล	68
การปฏิบัติตนในสถานพยาบาล	70
คำประกาศสิทธิผู้ป่วย	71
หน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ	77
การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ให้บริการด้านสุขภาพที่ควรคำนึงถึง	78
ข้อควรปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ	85
การโฆษณาสถานพยาบาล	90
การโฆษณาสถานพยาบาลที่ทำได้โดยไม่ต้องขออนุญาต	92
การโฆษณาสถานพยาบาลที่ต้องห้ามและให้พึงระมัดระวัง	94
 บทที่ 3 การใช้สื่อสังคมออนไลน์สำหรับผู้ให้บริการด้านสุขภาพ	 102
ผลกระทบเชิงกฎหมายต่อการให้บริการด้านสุขภาพ	104
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์	105
พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล	
พ.ศ. 2562 (PDPA)	119
พระราชบัญญัติสถานพยาบาล (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559	131
พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560	133
ประเด็นกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	135
กรณีการเผยแพร่สื่อออนไลน์ที่มีปัญหา	137
การดำเนินคดีของคณะกรรมการอาหารและยา	139
การแก้ปัญหาเมื่อพบการเผยแพร่ข้อมูลที่เกิด	
ความเสียหายในสื่อออนไลน์	146

บทที่ 4 การร้องเรียนและฟ้องร้องคดีทางการแพทย์	150
การให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล	156
ประเด็นความผิดที่อาจนำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดี	
กับผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ	158
การระงับข้อพิพาทสำหรับการให้บริการด้านสุขภาพ	185
การป้องกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ให้บริการ	
ด้านสุขภาพกับผู้ป่วยและญาติ	192
 บทที่ 5 ทักษะการสื่อสารสำหรับการให้บริการด้านสุขภาพ	204
การสื่อสารสำหรับผู้ให้บริการด้านสุขภาพ	210
การสื่อสารเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ	211
การซักประวัติและการสอบถามอาการ	214
การสื่อสารด้วยความเข้าใจ	
(Empathic Communication: EC)	216
การสื่อสารระหว่างบุคลากรทางการแพทย์	
และหลักฐานทางการแพทย์	219
การสื่อสารที่ส่งต่อข้อมูลทางการแพทย์ไปยังผู้อื่น	222
ข้อมูลที่จะส่งให้ผู้ป่วย	223
การจัดการกับผู้ป่วยหรือญาติที่มีความยุ่งยาก	224
สิ่งที่ควรกระทำในการสื่อสารที่มีความยุ่งยาก	225
การสื่อสารกับการคาดหวังของผู้รับบริการ	226
การสื่อสารข่าวร้าย (Breaking Bad News)	227
การสื่อสารกับผู้รับบริการโกรธหรือไม่พอใจอย่างรุนแรง	228
การสื่อสารกับผู้ป่วยระยะสุดท้าย	228

การจัดการความขัดแย้งด้วยการสื่อสาร	229
การจัดการเมื่อมีการโต้เถียง	229
การเปลี่ยนความคิดที่ขัดแย้งของคู่กรณี	230
การใช้ทักษะการสื่อสาร	231
การสื่อสารในภาวะวิกฤต	232
การสร้างเทคนิคและแนวทางการพัฒนาสื่อสาร สำหรับผู้ให้บริการด้านสุขภาพ	233
บทสรุป	236

คำนำเสนอ

ปัญหาเรื่องกฎหมายและจริยธรรมจากการสื่อสารทางการแพทย์กลายเป็นประเด็นทางสังคมในปัจจุบันที่ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นและพยายามหาทางออกและแนวทางการแก้ไขปัญหาหลังจากมีข่าวความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับบุคลากรทางการแพทย์และทีมสหสาขาวิชาชีพต่างๆ หลายต่อหลายครั้ง รวมทั้งประเด็นที่บุคลากรทางการแพทย์ทำผิดกฎหมายและจริยธรรม จนมีการฟ้องร้องและร้องเรียนเพิ่มขึ้น

เหตุที่สังคมคาดหวังกับบุคลากรทางการแพทย์เอาไว้มาก เพราะบุคลากรทางการแพทย์มีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาสุขภาพประชาชน ซึ่งการให้บริการทางด้านสุขภาพนั้นอยู่ภายใต้หลักกฎหมายทางการแพทย์ที่ช่วยกำหนดกรอบการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามมาตรฐาน จรรยาบรรณวิชาชีพเองก็จะช่วยควบคุมจริยธรรมและคุณธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ และการสื่อสารทางการแพทย์ที่ดีและเหมาะสมจะช่วยให้การรักษาพยาบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและลดความเข้าใจผิดในกระบวนการรักษาพยาบาลได้เป็นอย่างดี

สำหรับความสำคัญของกฎหมายทางการแพทย์นั้นเป็นกรอบกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการแพทย์ ช่วยคุ้มครองทั้งผู้ป่วยและผู้ให้บริการสุขภาพ การปฏิบัติงานทางการแพทย์นั้นก็มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ ตัวอย่างกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิผู้ป่วยอันเป็นหลักสำคัญที่ต้องเคารพ เช่น สิทธิในการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโรค สิทธิในการตัดสินใจเลือกหรือปฏิเสธการรักษา และสิทธิในความเป็นส่วนตัวของข้อมูลทางการแพทย์

2. กฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางการแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ต้องให้การรักษาตามมาตรฐาน หากเกิดความผิดพลาดจากความประมาท อาจถูกดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและอาญา เช่น กรณีการวินิจฉัยผิดพลาดหรือการละเลยหน้าที่

3. กฎหมายเกี่ยวกับความลับทางการแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์มีหน้าที่รักษาความลับของผู้ป่วย หากมีการเปิดเผยข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต อาจถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย เช่น พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA)

ส่วนความสำคัญของจรรยาบรรณทางการแพทย์เป็นแนวทางที่กำหนดให้บุคลากรทางการแพทย์ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และมีจริยธรรม ประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. หลักจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ในสาขาต่างๆ ในการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ป่วย รักษาผู้ป่วยโดยไม่เลือกปฏิบัติ และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเมตตาและเสียสละ

2. การตัดสินใจทางจริยธรรมในการรักษา เพราะบางกรณีต้องใช้จริยธรรมประกอบการตัดสินใจ เช่น การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย หรือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรคร้ายแรง บุคลากรต้องคำนึงถึงผลกระทบทางกายและจิตใจของผู้ป่วย

3. การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรทางการแพทย์และผู้ป่วยและญาติ

4. การให้บริการต้องมีความเป็นมืออาชีพ ไม่แสดงพฤติกรรมที่อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อความไว้วางใจของผู้ป่วย เช่น การรับผลประโยชน์จากบริษัทยาหรือการให้คำแนะนำที่ไม่เป็นกลางในสังคมโซเชียล

ในปัจจุบันหลายองค์กรทางการแพทย์กำลังประสบกับภาวะการทำงานและการให้บริการในกลุ่มคนหลากหลาย Generation บ่อยครั้งที่ความแตกต่างของช่วงอายุ สังคม สภาพแวดล้อม รูปแบบการทำงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ความคิด การตัดสินใจ ความเชื่อ และวิธีการสื่อสารที่ไม่เหมือนกัน ทำให้ปัญหาสำคัญสำหรับการสื่อสารทางการแพทย์ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยมีหลักที่ต้องพิจารณา ดังนี้

1. การทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่าง Gen ที่มีแนวคิด ความชอบ หรือสิ่งที่ต้องการไม่เหมือนกัน

2. การสื่อสารจะต้องมีจุดประสงค์ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและเคารพในสิทธิของกันและกัน

3. การสนับสนุนและการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะที่เหมาะสมในการสื่อสารสำหรับแต่ละ Generation

4. บุคลากรทางการแพทย์ต้องเปิดใจยอมรับความแตกต่างหลากหลายของคนในสังคม และใจกว้างที่จะโอนอ่อนผ่อนตามเพื่อลดความขัดแย้ง แต่ก็ต้องยึดถือมาตรฐานการให้บริการทางการแพทย์ด้วย

5. ให้ความสำคัญกับการสร้างทัศนคติที่เป็นบวกในการทำงานให้บริการทางด้านสุขภาพแก่ประชาชน

การสื่อสารทางการแพทย์ที่ดีจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษาและลดความเข้าใจผิด โดยบุคลากรทางการแพทย์ต้องใช้ทักษะการสื่อสารที่เหมาะสม มีความเห็นอกเห็นใจต่อผู้ป่วย การสื่อสารกับผู้ป่วยและญาติควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย หลีกเลี่ยงศัพท์เฉพาะทางการแพทย์ มีความเห็นอกเห็นใจ รับฟังความคิดเห็นของผู้ป่วย และให้ข้อมูลที่ครบถ้วนเพื่อให้ผู้ป่วยสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ส่วนการสื่อสารภายในทีมบุคลากรทางการแพทย์เอง ควรสื่อสารอย่างเป็นระบบ มีมาตรฐานทางการแพทย์ และ

ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและปลอดภัย เช่น Telemedicine หรือระบบเวชระเบียนอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งช่วยให้การรักษามีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของข้อมูลทางการแพทย์ด้วย

สำหรับหนังสือเล่มนี้ ผมเองมีความชื่นชมและขอขอบคุณอย่างที่สุดกับคุณหมออดิษฐ์ พรหมพันธุ์ใจ ผู้เขียนที่ได้รวบรวมสาระสำคัญที่นำรู้ ให้พวกเราบุคลากรทางการแพทย์และทีมสหสาขาวิชาชีพ ตลอดจนผู้ที่สนใจ ได้อ่านในหนังสือเล่มเดียว มีประเด็นที่มักจะเป็นจุดอ่อน หรือความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการให้บริการทางการแพทย์เป็นอย่างมาก

หนังสือ “เรื่องน่ารู้ในกฎหมาย จริยธรรม และการสื่อสารทางการแพทย์” เล่มนี้รวบรวมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับบุคลากรและการให้บริการทางการแพทย์ เพื่อให้การรักษาพยาบาลเป็นไปอย่างมีมาตรฐานและมีจริยธรรม การปฏิบัติตามกฎหมายช่วยลดปัญหาและเสริมสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นจากผู้ป่วย การยึดมั่นในจรรยาบรรณช่วยให้บุคลากรมีความซื่อสัตย์และรับผิดชอบต่อหน้าที่ เคารพในความเป็นมนุษย์ ขณะที่การสื่อสารที่ดีจะช่วยให้การรักษามีประสิทธิภาพและลดความเข้าใจผิด การบูรณาการทั้งสามองค์ประกอบนี้จะช่วยให้ระบบสาธารณสุขของประเทศไทย มีความพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสาธารณสุขของโลก อย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป

นายแพทย์ปกรณ์ ตุงคะเสรีรักษ์

รองอธิบดีกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

5 เมษายน 2568

ผู้เขียนอยากเล่า

ผู้เขียนมีความตั้งใจอย่างหนึ่งตั้งแต่ตอนเรียนทันตแพทย์ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นว่า เมื่อถึงช่วงเวลาหนึ่งหลังจากทำงานและมีประสบการณ์พอสมควรแล้ว จะแบ่งปันความรู้จากเรื่องราวที่ผ่านมาเพื่อประโยชน์แก่วงการวิชาชีพและสังคม ใน พ.ศ. 2568 นี้ผู้เขียนทำงานเป็นทันตแพทย์มาครบ 30 ปี น่าจะเป็นวาระเหมาะสมที่จะจัดพิมพ์หนังสือสักเล่มที่มีเนื้อหาจากความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมา

ผู้เขียนสนใจเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายจริยธรรมและการสื่อสารทางการแพทย์มาตั้งแต่เมื่อเป็นนักศึกษา แต่พบว่าตำราหรือหนังสือกฎหมายและจริยธรรมที่จะศึกษาเพิ่มเติมในสมัยนั้นหายากเต็มที การบรรยายให้ความรู้ส่วนใหญ่มาจากนักกฎหมายหรือตัวแทนจากองค์กรวิชาชีพ ผู้เขียนเองก็ยังไม่มีความรู้พอที่จะเข้าใจสาระและการตีความกฎหมาย หรือมีประสบการณ์ที่ได้พบเจอปัญหาจากการให้บริการดูแลรักษาผู้ป่วยมากพอ

หลังเรียนจบเมื่อเริ่มทำงานเป็นทันตแพทย์ใช้ทุนที่โรงพยาบาลพิมาย จ.นครราชสีมา ผู้เขียนพบว่า การสื่อสารระหว่างบุคลากรทางการแพทย์และการสื่อสารกับผู้ป่วยและญาตินั้นเป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการให้บริการด้านสุขภาพเลย จึงหาความรู้เพิ่มเติมศึกษานิเทศศาสตร์ สาขาประชาสัมพันธ์จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชควบคู่ไปกับการทำงานชุมชน

มีโอกาสนำเรื่องการสื่อสารทางการแพทย์บ้างหลังจากนั้น ซึ่งก็มักจะเอาข้อผิดพลาดหรือปัญหาที่พบเจอในที่ทำงาน หรือ ปัญหาจากบุคลากรทางการแพทย์ที่ตกเป็นข่าวทำผิดกฎหมาย และจริยธรรมมาเป็นตัวอย่าง

เมื่อตัดสินใจลาออกจากราชการ ผู้เขียนหันไปทำงานหลัก ด้านการแต่ง งานโฆษณา การจัดกิจกรรมพิเศษ (events) และการประชุมนานาชาติ แต่ยังคงทำงานทันตแพทย์ในคลินิกเอกชน ไปด้วย หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 งานหลักน้อยลง มีเวลา มากขึ้นจึงไปเรียนต่อปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัย รามคำแหง ขณะที่เรียนปีสุดท้ายคิดความทางการแพทย์ปรากฏ เป็นข่าวเพิ่มมากขึ้น จึงหันมาสนใจกฎหมายและจริยธรรม ทางทางการแพทย์อย่างจริงจังอีกครั้ง และเรียนต่อปริญญาโทที่ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในสาขากฎหมาย เศรษฐกิจ ทำสารนิพนธ์เกี่ยวกับองค์การวิชาชีพกับการระงับ ข้อพิพาทกรณีศึกษาทันตแพทย์สภา เมื่อเรียนกฎหมายแล้วก็อยาก มีความรู้มากขึ้น เข้าใจการตีความ อ่านกฎหมายรู้กฎหมายเป็น จึงเรียนปริญญาตรีนิติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ควบคู่ไปด้วย

หลังจากนั้นด้วยความสนใจเรื่องเศรษฐกิจการเมืองที่ค่อนข้าง มีอิทธิพลทางความคิดมาตั้งแต่เด็ก จึงศึกษาต่อปริญญาโทสาขา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และปริญญาเอก สาขารัฐศาสตร์ ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างเรียนและหลัง จากเรียนจบใน พ.ศ. 2559 ผู้เขียนตีพิมพ์บทความวิชาการใน วารสารด้านรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์กว่า 10 เรื่อง และหนังสือ 2 เล่ม คือ *เปรมาริปไตย: การเมืองไทยระบอบไฮบริด* (2562) และ *ถาวรรัฐกษัตริย์: เบื้องหลังอำนาจประวัติศาสตร์ความมั่นคง ไทย* (2568)

ในช่วงเวลาเดียวกันผู้เขียนเริ่มเขียนบทความทางวิชาการในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย จริยธรรม การป้องกันและระงับข้อพิพาททางการแพทย์ และการสื่อสารทางการแพทย์ และเป็นวิทยากรบรรยายกฎหมายและจริยธรรมทางการแพทย์อย่างจริงจังให้แก่หน่วยงานและองค์กรต่างๆ เช่น ชมรมผู้ช่วยทันตแพทย์แห่งประเทศไทย ชมรมทันตกรรมสำหรับเด็ก ทันตแพทย์ในสังกัดกระทรวงกลาโหม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันทันตกรรม กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข โรงพยาบาลพญาไท 2 และบรรยายในการประชุมวิชาการทันตแพทย์ในเครือโรงพยาบาลกรุงเทพ เป็นต้น

บทความปณิธานและผลงานทางวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารทางทันตแพทย์

- “การระงับข้อพิพาทระหว่างทันตแพทย์และผู้ป่วย” (วารสารทันตแพทย์ ทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2553)
- “การป้องกันการเกิดข้อพิพาทในการให้บริการทางทันตกรรม” (วารสารทันตแพทย์ ทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2554)
- “ค่านิยม (value) สำหรับการให้บริการด้านสุขภาพ” (วารสารทันตแพทย์ ทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2558)
- “สังคมอื้อเธอ (All right society)” (วารสารทันตแพทย์ ทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2558)

- “สังคม slow life” (ข่าวสารทันตแพทย์ ทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2558)
- “จะอย่างไร หากหมอโดนโพสต์ในสื่อออนไลน์” *Thai Dental Magazine*, Volume 2 issue 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2560)
- “สื่อออนไลน์ใช้อย่างไรให้ไม่ผิดกฎหมายสุขภาพ” *Thai Dental Magazine*, Volume 2 issue 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2560)
- “ผลกระทบเชิงกฎหมายในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อการให้บริการทันตกรรม (Legal Effect of Social Media use of Dental Personnel)” *วิทยาสารทันตแพทยศาสตร์* ปีที่ 69 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2562)

ตลอดระยะเวลาที่เป็นวิทยากรและเขียนบทความเกี่ยวกับการแพทย์พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยี ทำให้ปัญหาการให้บริการทางการแพทย์ซับซ้อนขึ้นกว่าเดิม หนังสือ **“เรื่อนำรู้ในกฎหมาย จริยธรรม และการสื่อสารทางการแพทย์”** เล่มนี้รวบรวมเนื้อหาจากคำบรรยายและเอกสารประกอบการบรรยายของผู้เขียน โดยปรับปรุงเพิ่มเติมประเด็นทางกฎหมายและจริยธรรมทางการแพทย์ให้ทันสมัย เพิ่มเติมคดีที่มีการฟ้องร้องพร้อมคำพิพากษาที่น่าสนใจ แนวทางการป้องกันและระงับข้อพิพาทจากคดี และการสื่อสารทางการแพทย์ที่กำลังอยู่ในกระแสความสนใจ

เนื้อหาในหนังสือประกอบไปด้วยกฎหมาย จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ การปฏิบัติตนในการประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ การใช้สื่อสังคมออนไลน์สำหรับผู้ให้บริการด้านสุขภาพ การจัดการ

ความขัดแย้งในการให้บริการด้านสุขภาพ ทักษะการสื่อสารสำหรับการให้บริการด้านสุขภาพ และบทสรุป แม้จะไม่ละเอียดครบถ้วน แต่มีเรื่องที่น่ารู้พอสมควร ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ให้บริการด้านสุขภาพและประชาชนทั่วไปที่จะได้เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ของทุกฝ่ายด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และลดความขัดแย้งในสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นได้

หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนจัดทำเพื่อเป็นอนุสรณ์ในวาระครบ 10 ปีให้แก่นางสมลักษณ์ พรหมพันธุ์ใจ มารดาผู้ล่วงลับ ผู้ที่เสียสละและสนับสนุนผู้เขียนมาตลอดชีวิตของเธอ ทุนในการจัดทำหนังสือเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งในกองมรดกของคุณตา ยรรยง และคุณยาย นพรัตน์ พิบูลธรรณกิจย์ การพิมพ์หนังสือเล่มนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงพระคุณท่าน และใช้มรดกที่ได้รับมาทำประโยชน์แก่ส่วนรวมสมดังเจตจำนงและคำสั่งสอนของท่าน ทั้งสามเมื่อครั้งดำรงชีวิตอยู่ และด้วยความสำนึกในพระคุณครูอาจารย์ทุกท่านในทุกสาขาวิชา ผู้ป่วย ผู้ที่เกี่ยวข้องในชีวิตการทำงานการเป็นทันตแพทย์และอื่นๆ ที่ทำให้ผู้เขียนมีความรู้และประสบการณ์มากพอที่จะเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมาได้ หากมีความผิดพลาดใด ผู้เขียนขอน้อมรับและจะปรับปรุงให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป

อดิฉันท์ พรหมพันธุ์ใจ

17 เมษายน 2568 ครบ 10 ปีที่แม่จากไป

บทนำ

เมื่อพูดถึงกฎหมายและจริยธรรมทางการแพทย์ เหมือนว่าจะเป็นเรื่องที่บุคลากรทางการแพทย์น่าจะพอรู้หรือเข้าใจเป็นอย่างดี แต่เอาเข้าจริงแล้วกลับเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยรู้หรือเป็นเรื่องที่คุณเผลอตัวมาก ทั้งที่จริงๆ แล้วเผลอตัวเป็นที่สุด และเป็นเรื่องที่ต้องใส่ใจ ระมัดระวัง และต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะหากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมก็อาจจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ซึ่งพบว่าคดีที่ถูกร้องเรื่องจริยธรรมส่วนมากมาจากปัญหาการสื่อสารทางการแพทย์ เพราะการสื่อสารโดยไม่คำนึงถึงขอกกฎหมายและจริยธรรมอาจจะมีความผิดที่กระทบต่อการประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพได้โดยตรง

การกระทำความผิดหรือความผิดพลาดจากการให้บริการทางการแพทย์ มักจะถูกดำเนินคดีและร้องเรียนทั้งกฎหมายและจริยธรรมควบคู่กันไป ซึ่งเหตุที่มักจะทำให้เกิดการกระทำความผิดมีสามแบบ ได้แก่ หนึ่ง ไม่รู้ว่าสิ่งที่กระทำอยู่เป็นเรื่องที่ถูกหรือผิด สอง คิดว่ากระทำความผิดแล้วจะไม่มีใครรู้ใครเห็น และสาม ไม่สามารถยับยั้งชั่งใจไม่ให้เกิดการกระทำผิดหรือทำผิดพลาดโดยไม่ได้ตั้งใจ จึงเป็นที่มาของการที่จะต้องมียุทธศาสตร์และจริยธรรมทางการแพทย์มาคอยควบคุมความประพฤติสำหรับผู้ให้บริการด้านสุขภาพ

กฎหมายและจริยธรรมทางการแพทย์ แม้ว่าในปัจจุบัน จะหาข้อมูลได้ไม่ยากนัก เพราะมีเผยแพร่อย่างแพร่หลายในโลก ออนไลน์ หรือจะสอบถามจาก AI ต่างๆ ก็สะดวกรวดเร็ว แต่กว่าที่จะไปถึงขั้นที่อยากจะหาข้อมูลหรือความรู้ที่เกี่ยวข้องก็ มักจะเกิดเรื่องหรือประเด็นที่สร้างความเสียหายขึ้นแล้ว แม้ว่า จะมีการบรรยายหรือสัมมนากฎหมายและจริยธรรมในการจัด ประชุมวิชาการทางการแพทย์บ้างแต่ก็นานๆ ครั้ง ไม่ทันต่อ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและข้อกฎหมาย การ บรรยายส่วนใหญ่มักจะยกกรณีศึกษาพร้อมด้วยข้อกฎหมายมา อธิบายเพียงกรณีที่เกิดเรื่อง แต่ในความเป็นจริงบางคดีที่เกิดขึ้น เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ บางครั้งการรับรู้เรื่องกฎหมาย หรือคำพิพากษาที่ไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่มีผลต่อคดีนั้น ทำให้คำอธิบายเชิง ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและจริยธรรมกับสังคมขาดความ เชื่อมโยงกัน มีการทำความเข้าใจแล้วซ้ำอีกหรือปฏิเสธการรักษา

การให้ความรู้เรื่องกฎหมายและจริยธรรมทางการแพทย์ มักจะเป็นการบอกว่ามีสิ่งที่ห้ามทำ ไม่ควรทำ และต้องทำ การ ให้ความรู้มักจะสร้างความรู้สึกเชิงลบต่อบุคลากรทางการแพทย์ จากการขู่ให้กลัวมากกว่าจะทำความเข้าใจเพื่อให้ปฏิบัติตัวได้ อย่างถูกต้อง จึงเกิดปัญหาการปฏิเสธการให้บริการ การปฏิบัติงาน ที่อาศัยความเคยชินหรือประมาทจนกลายเป็นเหตุแห่งความ สูญเสียหรือเสียหายกับผู้รับบริการ และการที่ผู้ปฏิบัติงานไม่รู้ว่า มีการแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมายแล้ว จนกลายเป็นเหตุนำไป สู่การฟ้องร้องดำเนินคดีหรือร้องเรียนที่มีแนวโน้มเพิ่มมากและ รุนแรงขึ้น

แนวคิดของกฎหมายและจริยธรรมทางการแพทย์จึงมีความสำคัญในการกำกับดูแลการปฏิบัติงานสำหรับบุคลากรทางการแพทย์ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ปลอดภัย และคุ้มครองสิทธิผู้ป่วย โดยอิงกับหลักวิชาทั้งนิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และรัฐศาสตร์โดยแนวคิดกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมาเพื่อควบคุมพฤติกรรมบุคลากรทางการแพทย์และคุ้มครองสิทธิผู้ป่วย ส่วนแนวคิดจริยธรรมทางการแพทย์เป็นแนวทางให้แพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

กฎหมาย (Law) เป็นคำสั่งหรือข้อกำหนดของรัฐ เพื่อใช้ควบคุมคนในสังคมหรือกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมหรือระหว่างคนกับรัฐ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยหรือแก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆ ในสังคม หรือเพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง ซึ่งคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นๆ ต่างรับรู้และยอมรับร่วมกันว่าต้องปฏิบัติ ลักษณะของกฎหมายมีที่มาจากอำนาจสูงสุดในรัฐหรือผู้ที่กฎหมายให้อำนาจไว้ในการออกกฎหรือตรากฎหมาย โดยที่กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่มีสภาพการบังคับใช้อย่างเสมอภาค กฎหมายไม่ได้ออกมาเพื่อทำให้ผู้หนึ่งผู้ใดได้หรือเสียประโยชน์เฉพาะเจาะจง และการบังคับใช้จะมีผลอยู่จนกว่าจะยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นเท่านั้น หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะมีบทบัญญัติแห่งโทษกำหนดไว้ กฎหมายจึงกำหนดสิ่งที่ทำไม่ได้หรือสิ่งที่ต้องห้ามไว้อย่างชัดเจน เช่น ในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดว่านิติกรรมใดหากกฎหมายไม่ได้ห้ามไว้สามารถกระทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย แต่สำหรับกฎหมายปกครอง

การกระทำใดๆ ในทางปกครองหากกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ ไม่สามารถทำได้ ส่วนกฎหมายอาญาที่ระบุไว้ชัดเจนว่าการกระทำใด ที่มีบทลงโทษ เป็นต้น

กฎหมายมีที่มาจากหลักการที่สังคมยึดถือกันและนำมาเป็น แนวทางปฏิบัติที่อาจจะเรียกว่าจารีตก็ได้ เช่น หลักศีลธรรมที่ มุ่งเน้นการทำความดี หลักความเที่ยงธรรม หลักจารีตประเพณี ที่ยึดถือปฏิบัติกันมาในสังคม หลักการตามคำสอนในศาสนา เช่น กฎหมายอิสลาม หลักความยุติธรรม (equity) หลักความ รับผิดชอบร่วมกันของสังคม หลักการสากลที่ยอมรับร่วมกันของ ประชาคมโลก เช่น สิทธิมนุษยชน เป็นต้น นอกจากหลักการ ที่กล่าวมาแล้วยังมีคำพิพากษาของศาลที่กลายเป็นบรรทัดฐาน ของการตัดสินใจคดีความในสังคม แต่คำพิพากษาของศาลแม้ในคดี เดียวกันก็อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทและการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งความเห็นจากผู้ทรง ความรู้ในทางกฎหมายที่สังคมยอมรับ ซึ่งอาจจะกลายมาเป็นหลัก การกำหนดแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกกฎหมายก็ได้ กฎหมาย จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องรับรู้และไม่สามารถอ้างว่าไม่รู้มาก่อน เพราะ กฎหมายกำหนดให้ทุกคนต้องรู้กฎหมาย

กฎหมายทางการแพทย์ก็มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายส่วน ทั้ง กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิผู้ป่วย กฎหมายเกี่ยวกับการรับผิดชอบ ทาง การแพทย์ และกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์ บุคลากร ทาง การแพทย์จึงต้องรับรู้ถึงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องสำหรับการ ประกอบอาชีพไม่ว่าจะสนใจหรือไม่ก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ประกอบวิชาชีพที่มีสภาวิชาชีพกำหนดข้อบังคับควบคุมความประพฤติที่ เรียกว่า “ข้อบังคับว่าด้วยจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ” (แพทยสภา

ใช้คำว่า “ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม) ซึ่งมีสถานะเป็นข้อบังคับและมีบทลงโทษที่กำหนดโดยสภาวิชาชีพ หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะมีคณะกรรมการที่องค์การวิชาชีพแต่งตั้งขึ้นเป็นผู้พิจารณาความผิดและลงโทษตามบทบัญญัติที่สภาวิชาชีพได้ประกาศไว้

จริยธรรม (Ethics) เป็นความประพฤติที่ดั่งตามหลักคุณธรรมเพื่อความดีงามอันจะเกิดแก่ตนเองและสังคม ซึ่งหลักกว้างๆ ก็จะประกอบไปด้วย ความอดทนอดกลั้น ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละ แต่หลักคุณธรรมไม่มีข้อประพฤติปฏิบัติที่ตายตัวแน่นอน เป็นข้อถกเถียง เป็นการโต้แย้งแสดงเหตุผลต่อการกระทำของมนุษย์อย่างกว้างๆ ในเชิงปรัชญาที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อส่วนบุคคล จารีตประเพณี และหลักธรรมของแต่ละศาสนา จริยธรรมมีการศึกษาที่เรียกว่าจริยศาสตร์ (morals) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงคุณค่าของการกระทำในเรื่องผิด ถูก ชั่ว ดี เกณฑ์ในการตัดสินการกระทำของมนุษย์ รวมทั้งอุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตด้วย จริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ต้องแสวงหาความรู้และความจริงที่ลึกซึ้ง และโต้แย้งแสดงเหตุผลได้อย่างกว้างขวาง เพราะไม่สามารถชี้ถูกชี้ผิดได้อย่างแน่ชัด บางครั้งขึ้นอยู่กับค่านิยมและบริบทของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งหลักคุณธรรมเหล่านี้เป็นที่มาของกฎหมายด้วย

การพัฒนาแนวความคิดทางจริยศาสตร์ในปัจจุบัน มีแนวคิดหลักอยู่สามแนวทาง ได้แก่ แนวคิดที่ยึดหลักคุณธรรม หรือคุณงามความดี (virtue) ตามแนวคิดของ Aristotle แนวคิดที่ยึดหลักของสิทธิ (right) และหน้าที่ (duty) ตามแนวทาง

ของ Immanuel Kant และแนวคิดที่ยึดหลักของประโยชน์ส่วนรวม (Utilitarianism) ตามแนวทางของ Jeremy Bentham และ John Stuart Mill การพัฒนาแนวความคิดทั้งสามข้างต้นเป็นพื้นฐานการศึกษาทางจริยศาสตร์และพื้นฐานกรอบความคิดจริยธรรมในวิชาชีพ เพื่อให้ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านสุขภาพ นอกจากที่จะมีมาตรฐานทางคุณธรรมในการประพฤติตนเพื่อให้บริการประชาชนแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ที่ยึดเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งประกอบไปด้วยหลักจริยธรรมทางการแพทย์พื้นฐานและจรรยาบรรณทางการแพทย์

จริยธรรมเป็นเครื่องมือที่คอยกำกับความประพฤติของผู้ประกอบการวิชาชีพทางการแพทย์ เพื่อให้ดำรงไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพที่ยังคงได้รับความศรัทธาและการยอมรับในสังคมอยู่ต่อไป คนทั่วไปหากประพฤติผิดจริยธรรมแต่ยังไม่ผิดกฎหมายก็อาจจะเพียงถูกสังคมตำหนิติเตียน แต่ถ้าเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพที่มีองค์กรวิชาชีพกำกับดูแลภายใต้แนวปฏิบัติที่เรียกว่า “จรรยาบรรณ” การกระทำที่ขัดต่อหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพมีบทลงโทษที่กำหนดเป็นกฎหมาย มีบทลงโทษภายใต้ขอบเขตของการประกอบวิชาชีพนั้นๆ เช่น ว่ากล่าวตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักใบอนุญาตเพื่อให้บุคคลที่กระทำผิดมีโอกาสปรับปรุงตัว หรือหากร้ายแรงก็จะยึดใบอนุญาตการประกอบวิชาชีพเพื่อขยับบุคคลนั้นออกจากการประกอบวิชาชีพไป

ข้อคิดทางกฎหมายที่ว่า “การใดชอบด้วยคุณธรรม การนั้นย่อมชอบด้วยกฎหมาย แต่การใดชอบด้วยกฎหมายการนั้นอาจจะไม่ชอบด้วยคุณธรรม” เป็นคำอธิบายที่ดีว่าหากยึดถือและดำเนินตามหลักคุณธรรมก็แน่ใจได้ว่าจะไม่ทำผิดกฎหมาย ซึ่งในระยะ

“

กฎหมายและจริยธรรมทางการแพทย์
เกี่ยวข้องกับวิชาชีพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
บุคลากรทางการแพทย์จึงควรมีหลักคิดเรื่องความรู้
และคุณธรรมคอยกำกับการทำงานว่าสิ่งใดต้องกระทำ
ควรกระทำ หรือหลีกเลี่ยงการกระทำ เพื่อช่วยลดปัญหา
และต้องตระหนักอยู่เสมอว่าหากสังคมมีจริยธรรม
สังคมนั้นก็มีความสุขสงบ
แต่เมื่อใดก็ตามที่สังคมเรียกร้องหากฎหมาย
แสดงว่าจริยธรรมในสังคมเสื่อมทรามลง
และเป็นข้อบ่งชี้ว่าสังคมนั้นวุ่นวายแล้ว

”

ISBN 978-616-62-3641-5

9

786166 236415

วิชาการ